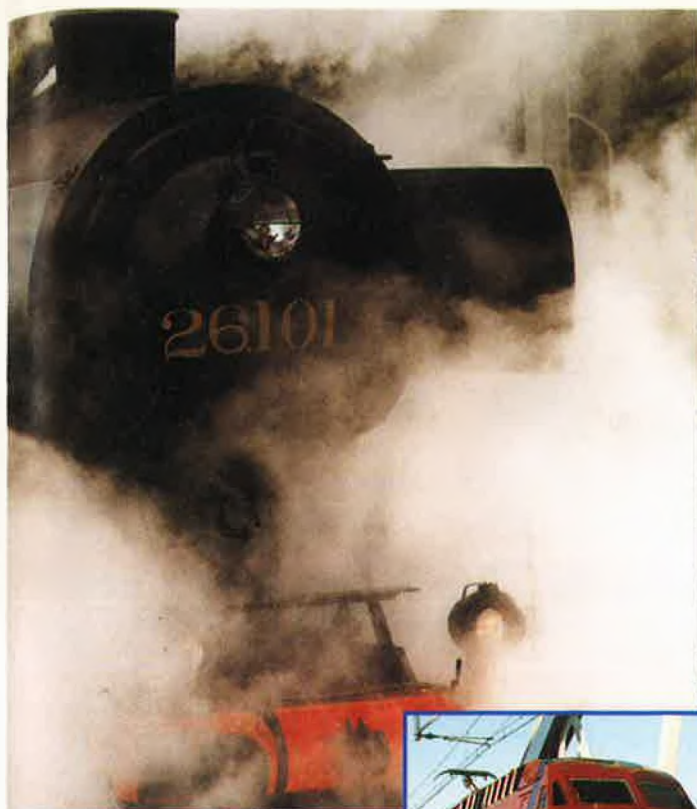

FOTO'S: NMBIS

100 JAAR GELEDEN

GING HET ER HELEMAAL ANDERS AAN TOE

KIJK OP DE VOORBIJE EEUW

J.-J. DUBUISSON

Aan het begin van de twintigste eeuw maakte de mens weinig verplaatsingen, en als er al eens een avontuurlijke ziel zijn dorp vaarwel zegde, dan vertrok die te voet.

Vandaag, honderd jaar later, zoekt de trein in minder dan 1 1/2 uur van Brussel naar Parijs en nemen massa's mensen het vliegtuig om een tiental dagen vakantie door te brengen op de zonnige stranden van de Middellandse Zee of een ver continent.

Bij een terugblik op de 20ste eeuw dringt zich in de eerste plaats het beeld op van de snelheid waarmee de mens zich verplaatst, en hoe vaak hij dat doet. Toch is dat maar één aspect van de zovele.

Als men trouwens alleen het economische bekijkt, valt het op dat een aantal veranderingen zeer ingrijpende gevolgen hebben teweeggebracht.

In werkelijkheid is alles zodanig veranderd dat het moeilijk is om sluitende vergelijkingen te maken, te meer daar aan het begin van de eeuw heel wat statistieken eenvoudigweg niet bestonden.

Bijgevolg kan alleen een overzicht van de grote tendensen geschetst worden, met als bijgedachte dat wetenschappers die het leven in de maatschappij bestuderen, daarover hun eigen visie hebben. Economisten vormen in die groep geen uitzondering.

De studiediensten van de BBL hebben over dat onderwerp een bijzonder interessante bijdrage gepubliceerd, waarop we ons grotendeels hebben gebaseerd om de – in onze ogen – markantste sociaaleconomische gebeurtenissen en ontwikkelingen van de voorbije eeuw op een rijtje te zetten.

VAN DE «BELLE EPOQUE» NAAR EUROLAND

In de eerste jaren van de eeuw gaat het de Belgische economie voor de wind. Ons land staat dan ook goed gerangschikt onder de grote economische mogendheden op wereldvlak.

De staalindustrie, ondersteund door een intensieve steenkoolontginning, en de ijzerverwerkende nijverheid draaien op volle toeren en liggen aan de basis van bloeiende ontginningen in de vier windstreken.

Er is evenwel één groot minpunt : de arbeidsomstandigheden van de werkende klasse zijn slecht en zullen pas na jaren van onafgebroken strijd verbeteren door de invoering van de eerste sociale wetten. De eerste wereldoorlog zal die economische bloei aan banden leggen. Na afloop van dat conflict is de wereldeconomie bijna doodgebloed, en de blijvend zorgelijke situatie in Duitsland bevordert geenszins het herstel.

Dan komt onverwacht de grote crisis van 1929, aansluitend op de krach van Wall Street, waardoor een derde van de actieve bevolking zonder werk valt. De protectionistische maatregelen die de voornaamste klanten van België in die periode treffen, komen hard aan voor onze economie, vooral omdat de industrie vastzit aan half afgewerkte producten zonder grote toegevoegde waarde.

België komt minder gehavend uit de tweede wereldoorlog dan zijn buurlanden : doordat het industriële apparaat onder Duitse controle heeft gestaan, is het aan de vernietiging ontsnapt en kan het na de oorlog meteen weer opgestart worden.

De gevolgen ervan zijn evenwel van korte duur, want onze buurlanden-concurrenten krijgen massale hulp uit het Marshall-plan en vernieuwen snel hun volledige infrastructuur. Van dan af aan is ons industrieel erfgoed een zwak broertje. Het duurt niet lang voor een aantal sectoren door een structurele crisis getroffen worden, meer bepaald de Waalse steenkoolmijnen en de textielnijverheid in Vlaanderen. De Europese integratie zal die sectoren opnieuw doen opveren maar de gunstige weerslag ervan zal ongelijk verdeeld zijn over de gewesten.

Niettemin zal iedereen het goed hebben in de «golden sixties» met hun veralgemeend consumptiepatroon, gedragen door de almaar sneller groeiende sociale-zekerheidsstructuren die na de oorlog in het leven werden geroepen.

De groei schijnt eindeloos te zullen doorgaan... tot de eerste oliecrisis van 1973.

Terwijl de welvaartsstaat wankelt, wordt een lange crisisperiode ingezet die in wezen louter het gevolg is van een aantal marktschokken, teweeggebracht door de expansie van de wereldhandel waarvoor men nog steeds werkingsregels probeert op te stellen.

Uiteindelijk treedt België op 1 januari 1999 toe tot de groep van 11 landen die de EU vormen. Vanaf die dag overschrijdt onze economie dus de landsgrenzen en integreert ze zich in het grote Europese landschap.

HET AANTAL OUDERE BELGEN STIJGT

De Belgische bevolking is gegroeid van 6,7 miljoen in 1900 tot meer dan 10 miljoen inwoners vandaag. Naast deze aanzienlijke groei is echter vooral de evolutie van de bevolkingsopbouw een belangrijk gegeven.

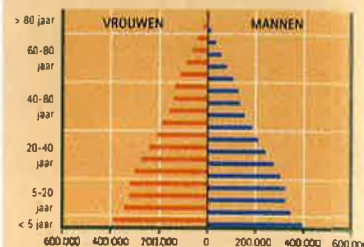
Aan het begin van de eeuw zag de bevolkingspiramide(1) er nog zo goed als perfect uit, maar honderd jaar later heeft ze meer weg van een in het midden opgeblazen trapezium(2). Die verandering is door twee ontwikkelingen te verklaren : ten eerste is het vruchtbaarheidscijfer, dat het gemiddeld aantal kinderen weergeeft die de vrouw gedurende haar vruchtbare jaren ter wereld brengt, voortdurend blijven dalen. Ten tweede is de gemiddelde leeftijd (3) gestegen, vooral dankzij de constante vooruitgang van de geneeskunde en de verbeterde levensomstandigheden.

Deze stand van zaken schept nu al problemen in die mate dat hij de verhouding beïnvloedt tussen de ouderen en de actieve bevolking, van wie in het huidige sociale-zekerheidssysteem een extra inspanning wordt gevraagd. Een andere opmerkelijke ontwikkeling is de stijgende aanwezigheid van vrouwen binnen de actieve bevolkingsgroep, niet alleen naar hun aantal gemeten maar ook naar de aard van hun inbreng in het arbeidscircuit.

Aan het begin van de eeuw telde de actieve bevolking minder dan een kwart vrouwen, nu maken ze er 40 % van uit.

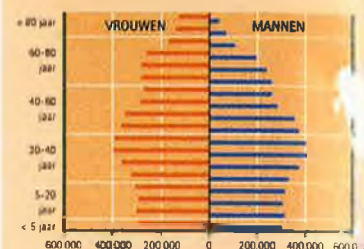
In den beginne deden ze alleen lastig en eentonig werk waarvoor geen enkele speciale geschiktheid vereist was, maar vandaag zijn er op alle trappen van de hiërarchie en in alle

Grafiek (1) :
Bevolkingspiramide 1900

Bron : NIS.

Grafiek (2) :
Bevolkingspiramide 1996

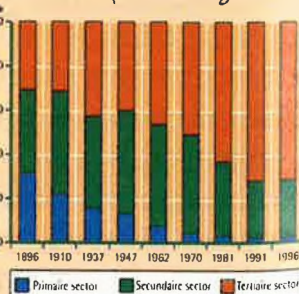
Bron : NIS.

Grafiek (3) : Levensverwachting
bij de geboorte

Bron : Inbel.

Grafiek (4) : Sectoriële structuur
v.d. economie (% tewerkgestelden)

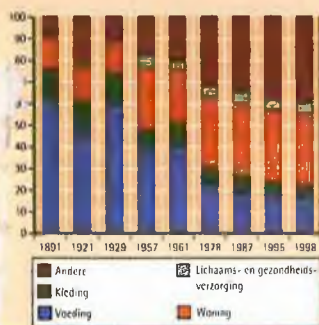
Bron : De Brabander en NIS.

**Grafiek (5) : Evolutie van het BBP
(in dollars van 1990)**

Bron : Maddison.

**Grafiek (6) : Bestedingspatroon
van de consumenten**

**Grafiek (7) :
Schuld federale overheid**

Bronnen : NBB en Buyst.

**Grafiek (8) :
Fiscale en parafiscale druk**

Bron : Baudhuin; ministerie van financiën.

GRAFIEKEN : BBL 12/99

sectoren vrouwen te vinden. In enkele daarvan, zoals de (para) medische beroepen en het onderwijs, maken ze zelfs de meerderheid uit.

VAN DE PRIMAIRE NAAR DE TERTIAIRE SECTOR

De Belgische economie heeft dus perioden van bloei gekend die werden gevolgd door crisissen van korte of langere duur. Toch is er door de eeuw heen één constante, namelijk de gewijzigde verhoudingen tussen de economische sectoren (4) : honderd jaar geleden waren de drie traditionele sectoren – de primaire (landbouw), de secundaire (industrie) en de tertiaire (diensten) – nagenoeg even belangrijk.

Naarmate de eeuw vorderde evenwel, hebben de eerste twee sectoren aan belang ingeboet ten voordele van de derde.

Zo bijvoorbeeld de landbouw, die in 1910 werk verschafte aan 22 % van de actieve bevolking, en nu nog aan 2,4 % ervan. De industrie van haar kant, stelt vandaag nog maar een vierde van de actieve bevolking tewerk.

Bijgevolg neemt voortaan de dienstensector meer dan 70 % van de economische activiteit voor zijn rekening.

Bovenop de overheveling van de tewerkstelling, in eerste instantie van de landbouw naar de industrie, en later van de industrie naar de dienstensector, zijn ook de economische zwaartepunten verschoven naar het noordelijk landsgedeelte en het Brabantse.

LEVENSTANDAARD EN AARD VAN DE GEZINSUITGAVEN

Het Bruto Binnenlands Product (nationaal inkomen) is, inflatie niet meegerekend, tussen 1900 en 1994 met 675 % (5) gestegen, en het BBP per inwoner is over diezelfde periode vervijfvoudigd.

Door de wisselende inflatie niet mee te tellen, zijn die gegevens voor een stuk onjuist; men schat bijgevolg dat de prijzen op 100 jaar tijd vermenigvuldigd werden met 192! Niettemin is de koopkracht van de Belg onophoudelijk gestegen, wat zich heeft vertaald in diepgaande wijzigingen in de gezinsuitgaven en in de bestemming van het inkomen (6). Met de jaren zijn de uitgaven voor basisverbruiksbehoeften minder zwaar gaan doorwegen ten voordele van de uitgaven met het oog op welstand, vooral dan in de tweede eeuwheft.

Zo ging honderd jaar geleden meer dan 60 % van het gezinsbudget naar uitgaven voor voeding, tegen vandaag nog maar 16 %, en is ook het aandeel voor kleding van 14 naar 5 % gedaald. De uitgaven voor huisvesting daarentegen, zijn van 15 naar 33 % gestegen, en een gelijkaardige evolutie geldt voor huishoudtoestellen, gereedschap en vrijetijdsbesteding, waarop de factor x 5 mag worden toegepast.

OPENBARE SCHULD EN FISCALE DRUK

België is nooit een uitblinker geweest inzake zuinigheid op de begroting. Naarmate de 20ste eeuw is gevorderd, heeft de staatsbegroting meermaals aanzienlijke tekorten laten optekenen die een rechtstreekse weerslag hebben gehad op de openbare schuld. Iedereen herinnert zich waarschijnlijk nog de nasleep van de petroleumcrisis in 1973, toen de openbare schuld onder invloed van het «sneeuwbaaleffect» opliep tot 130 % van het BNP.

De naleving van de gevreesde criteria voor toetreding tot de Europese eenheidsmunt heeft de overheid ertoe genoopt, gedurende het laatste decennium een drastisch bezuinigingsbeleid te voeren. In weerwil daarvan bedraagt de staatsschuld nog altijd 120 % van het BNP of zowat 10 000 miljard frank (7). België heeft als gevolg van die evolutie een ononderbroken stijgende (para) fiscale druk moeten hanteren die momenteel oploopt tot 46 % van het BBP tegenover 24 % in 1953 (8).

Tegen die achtergrond mogen we evenwel niet uit het oog verliezen dat de Staat vandaag toch meer dan de helft van het BBP besteedt aan collectieve uitgaven die in grote mate het welzijn van de bevolking ten goede komen : onderwijs, sociale uitkeringen, gezondheidszorg, infrastructuur, culturele activiteiten, ... Honderd jaar geleden stonden de zaken er totaal anders voor! Het is een feit dat op sociaaleconomisch vlak een uitzonderlijke evolutie heeft plaatsgevonden, maar het is ook zo dat binnen de tijdsspanne van een eeuw de armoede niet is uitgeroeid; het aantal mensen die onder de armoedegrens leven, blijft onrustwekkend hoog. De komende eeuw stelt ons ontegenzegglijk voor de uitdaging dat iedereen zou moeten kunnen bijdragen tot het algemeen welzijn. □